

FAKE NEWS, REFUGIAȚI ȘI STRATEGIA FEDERAȚIEI RUSE ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Corneliu-Mugurel COZMANCIUC

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

DOI: 10.55535/GMR.2022.3.02

Judecând după actualul comportament al Federației Ruse, atașamentul său istoric față de identitatea eurasiatică – un concept introdus de Zbigniew Brzezinski cu 25 de ani în urmă – nu a dispărut. La fel de important pentru Federația Rusă este exportul influenței pe flancul estic al NATO, pentru a avea o șansă de a resuscita poziția de dominare în Europa. Ca acest scenariu să devină realitate, în mod logic, coeziunea democratică a UE, precum și cea militară a NATO trebuie diminuate.

Prezentul studiu are ca scop analiza celor mai recente crize în care Federația Rusă a fost sau este implicată: criza din Ucraina și criza de refugiați de la granița UE cu Belarus. Metodele la care conducerea de la Moscova a apelat includ utilizarea de fake news și instrumentalizarea imigrației ilegale ca mod de destabilizare. Acestea sunt mai mult decât reprezentative pentru arealul de insecuritate în cadrul căruia statele democratice trebuie să supraviețuiască și să prospere. Punctul principal al articolului este analiza celor două metode de agresiune hibridă și maniera în care avansează interesele Federației Ruse în Regiunea Mării Negre. Metodele de cercetare folosite sunt, în principiu, calitative, precum analiza surselor primare (declarații oficiale și briefing-uri de securitate) și a celor secundare (articole de specialitate și opinii exprimate în mass-media). Concluzia articolului nu se dorește a fi una finală, scopul fiind mai degrabă de a încuraja discuții viitoare pe această temă și de a construi un cadru comprehensiv al crizelor curente din Europa.

Cuvinte-cheie: război hibrid, surse de insecuritate, Eurasia, migrație, fake news.

INTRODUCERE

În anii 2000, mai precis după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 și având în vedere progresele tehnologice care au facilitat exportarea amenințării teroriste la nivel global, mediul de securitate s-a schimbat fundamental. Organizația Națiunilor Unite, Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europeană și Statele Unite, cei mai importanți furnizori de securitate din Regiunea Extinsă a Mării Negre și din cea euroatlantică, au fost forțați să își adapteze capacitățile de intelligence, strategiile de apărare și răspunsurile în fața amenințărilor, în așa fel încât să fie compatibile cu noul concept de securitate, precum și cu cel de insecuritate. Un exemplu valid în acest sens este amenințarea teroristă, care a căpătat noi valențe după momentul 9/11. Metodele de comunicare și de alcătuire ale organizațiilor teroriste au fost adaptate din punct de vedere tehnologic, pentru ca liniile de comunicare dintre teroriști și site-urile de recrutare să nu poată fi interceptate. Așa a apărut conceptul de „cyber-jihad” (Atwan, 2006, pp. 122-125). În consecință, toate instituțiile naționale având competențe în domeniul securității și intelligence au fost oarecum forțate să se adapteze la acest *statu quo* volatil, în continuă schimbare. Procesul de producere a securității a devenit, astfel, mult mai complex, ajungând să includă chiar dimensiuni sociale, ecologice, economice și politice (Mitran, 2007, p. 5).

În 2003, fostul Secretar general al ONU, Kofi Annan, a propus o reanalizare a potențialelor amenințări la adresa securității globale, dar și a vulnerabilităților acesteia (Annan, 2003). În mod logic, răspunsul în fața unei arii atât de complexe de amenințări trebuie să fie unul pe măsură, care să consolideze gradul de securitate a actorului (în acest caz, al statului) aflat în pericol. Această strategie este vizibilă prin coordonarea de forțe și eforturi în Regiunea Mării Negre și a Europei între ONU, NATO și UE. Scopul este crearea unei rețele de prosperitate și stabilitate ce va acționa ca un scut împotriva amenințărilor. Este vorba despre inițiative economice, sociale, politice care sprijină democrația, întrucât, dacă este să judecăm conform teoriei păcii,

Organizația Națiunilor Unite, Alianța Nord-Atlantică, Uniunea Europeană și Statele Unite, cei mai importanți furnizori de securitate din Regiunea Extinsă a Mării Negre și din cea euroatlantică, au fost forțați să își adapteze capacitățile de intelligence, strategiile de apărare și răspunsurile în fața amenințărilor, în așa fel încât să fie compatibile cu noul concept de securitate, precum și cu cel de insecuritate.

Statele slabe și vulnerabile sunt mult mai expuse amenințărilor.

Acest raționament explică strategia curentă a statelor vestice împotriva Federației Ruse. Scopul lor final este diminuarea influenței exercitate de Federația Rusă în arealul Mării Negre și a politicii sale externe agresive prin care se urmărește dominarea teritoriilor din spațiul ex-sovietic.

printr-o democrație dezvoltată de liberali, precum Immanuel Kant încă din secolul al XVIII-lea, statele democratice au șanse extrem de mici să își declare război reciproc. Ideile lui Kant l-au influențat pe Woodrow Wilson, cel ce a pus bazele Ligii Națiunilor în secolul XX, iar mai târziu, ideile sale au contribuit la înființarea ONU. O astfel de conexiune între democrație/prosperitate/stabilitate și securitate nu simplifică însă deloc misiunea NATO, întrucât elementul militar care domina interacțiunile dintre state era mai ușor de manageriat în trecut.

În plus, statele slabe și vulnerabile sunt mult mai expuse amenințărilor. Acest raționament explică strategia curentă a statelor vestice împotriva Federației Ruse. Scopul lor final este diminuarea influenței exercitate de Federația Rusă în arealul Mării Negre și a politicii sale externe agresive prin care se urmărește dominarea teritoriilor din spațiul ex-sovietic. Prin facilitarea progreselor economice, a independenței energetice și reconstrucția infrastructurii, acestea reprezentând elemente ale suveranității statelor în cauză din Marea Neagră (Tsereteli, 2022), alianța statelor occidentale dorește construirea unui scut care să respingă agresiunea rusă manifestată prin propagandă, *fake news* și imigrație ilegală. O astfel de abordare are șanse mari de reușită în contextul actual, în care conceptul de securitate vizează toate domeniile societății. În contrast, securitatea individuală nu are multe elemente în comun cu cea națională, dar nici cu cea regională. Cele din urmă concepte necesită o abordare mult mai complexă, reprezentând un punct focal multilateral al studiilor strategice și de securitate (Buzan, 2017, p. 97).

Întrucât am clarificat strategia adoptată de actorii internaționali care operează în Europa și în Regiunea Mării Negre, este important de menționat cum răspunsul statului-agresor, în cazul de față Federația Rusă, este tocmai prevenirea punerii în aplicare a acesteia. Federația Rusă a fost și este, în continuare, atașată și de identitatea sa eurasiatică, iar șansa de a contrabalansa influența NATO și SUA în Europa a devenit un scop în sine încă de la sfârșitul Războiului Rece sau, cel puțin, din momentul în care Vladimir Putin a preluat puterea. Strategia „din vecinătatea Rusiei” s-a focusat, din anii 2000, asupra obiectivului de export al puterii în zona Mării Negre, dar și asupra creării unei relații de dependență energetică ruso-europeană. De la războiul ruso-georgian din 2008, războiul împotriva Crimeii din 2014, când Federația Rusă a încălcat suveranitatea teritorială a Ucrainei,

comportamentul agresiv nu s-a diminuat, iar acest lucru a devenit vizibil pentru toate părțile implicate în procesul regional de securitate.

Acum, de la sfârșitul anului 2021/începutul lui 2022, Federația Rusă s-a implicat în două crize care îi confirmă strategia și tendințele subversive: criza refugiaților de la granița Poloniei cu Belarus și criza ruso-ucraineană din 2021-2022. În ambele cazuri, Moscova și-a dovedit preferința pentru tactici de război hibrid și nu a ezitat să folosească metode destabilizatoare, cum ar fi imigrația forțată și *fake news*, pentru a induce populației motive false ce ar justifica invadarea Ucrainei (Borger, Walker, Sabbagh, 2022).

Regiunea Mării Negre are un caracter geopolitic fundamental și a oscilat istoric între eforturile actorilor de a o transforma într-un „lac NATO” sau a fi dominată de o Rusie reacționară. Pentru a-și avansa strategia de transformare a părții de sud a Europei într-o regiune dependentă de gazul și petrolul rusesc și a-și păstra intactă calea de acces la ape calde (din motive comerciale), Federația Rusă trebuie să blocheze accesul suplimentar al NATO în zonă. Marea Neagră este un bazin energetic cu vaste valențe economice, un punct de convergență între spațiile de securitate din Europa, Eurasia și Orientul Mijlociu. O consecință a atacurilor teroriste de la 9/11 a fost stabilizarea regiunii Mării Negre pentru a preveni expansiunea terorismului global. Interesele Federației Ruse în Marea Neagră cântăresc la fel de greu ca cele ale statelor occidentale, pentru că vorbim, până la urmă, de un pivot geopolitic, de o zonă-tampon ce are capacitatea de prevenție a amenințărilor extraeuropene.

Scopul lucrării de față este analiza comportamentului strategic al Federației Ruse și răspunsul statelor vestice în ceea ce privește cele mai recente crize de securitate din Europa, ce au provocat un val de panică în regiune. Focusul va fi pe instrumentele de război hibrid folosite de Federația Rusă pentru a-și impune interesele și a preveni eventualitatea extinderii sferelor de influență ale NATO și ale UE. Frica de a rămâne un stat izolat în Europa Centrală și de Est explică reacțiile Rusiei față de Georgia în 2008 și față de Ucraina în 2014.

Metodele de cercetare folosite în lucrarea de față se centreză asupra analizei individuale și comparate a surselor secundare și primare, în timp ce focusul este îndreptat către două cazuri specifice: criza de refugiați de la granița Belarus-Polonia și criza ruso-ucraineană. În primul rând, rolul Mării Negre ca pivot geopolitic va fi explicat în detaliu împreună cu sursele de insecuritate din regiune. Ulterior, vor fi

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Marea Neagră este un bazin energetic cu vaste valențe economice, un punct de convergență între spațiile de securitate din Europa, Eurasia și Orientul Mijlociu. O consecință a atacurilor teroriste de la 9/11 a fost stabilizarea regiunii Mării Negre pentru a preveni expansiunea terorismului global. Interesele Federației Ruse în Marea Neagră cântăresc la fel de greu ca cele ale statelor occidentale, pentru că vorbim, până la urmă, de un pivot geopolitic, de o zonă-tampon ce are capacitatea de prevenție a amenințărilor extraeuropene.

Rolul Mării Negre a evoluat constant în ultimele decenii, având în vedere și idealurile de liber schimb și comerț democratic pe care le are comunitatea internațională, NATO și Uniunea Europeană, care se extind automat și în regiunea Mării Negre. În acest mod, regiunea Mării Negre a devenit o prioritate pe agendele de securitate națională ale statelor occidentale, mai ales pe agenda Statelor Unite.

menționate și eforturile competitive ale NATO și ale Federației Ruse de a-și impune prezența în aceeași regiune geostrategică.

Următoarea parte a articolului se va referi la implicarea Federației Ruse în calitate de agent-proxy în criza refugiaților, fiind vorba de interesele celui mai vechi aliat al Moscovei în Europa: Belarus.

În partea finală, am tratat preferința evidentă sau mai puțin evidentă a Federației Ruse pentru *fake news* ca metodă de agresiune hibridă, pentru a induce un status și mai vulnerabil Ucrainei, prin crearea unor reacții în lanț de confuzie, panică și destabilizare. Concluzia articolului nu își propune să fie decisivă, ci, mai degrabă, să summarizeze principalele puncte atinse pentru a încuraja cercetarea adițională pe această temă.

MAREA NEAGRĂ – PIVOT GEOPOLITIC

La momentul în care această lucrare a fost redactată, forțele ruse începuseră să atace regiunile ucrainene Donețk și Luhansk¹. Secretarul general al ONU, Antonio Guterres, i-a cerut președintelui Vladimir Putin să oprească atacurile și să fie de acord cu discuții diplomatice. Discursul politic al liderului rus relevă intențiile sale de a „*cuceri*” punctele geografice strategice din Ucraina, în principiu, orașele care au deschidere la Marea Neagră. Pentru a oferi legitimitate acțiunilor sale, Vladimir Putin a pus sub semnul întrebării întreaga tradiție a Ucrainei ca stat independent după căderea Uniunii Sovietice, în 1991. Astfel, un atac din partea Federației Ruse nu ar fi o încălcare a dreptului internațional sau a dreptului la autodeterminare.

Eforturile guvernului de la Moscova demonstrează importanța strategică a Mării Negre, o sinapsă geopolitică ce face legătura între Asia Centrală, Orientul Mijlociu și Europa de Sud-Est. Rolul Mării Negre a evoluat constant în ultimele decenii, având în vedere și idealurile de liber schimb și comerț democratic pe care le are comunitatea internațională, NATO și Uniunea Europeană, care se extind automat și în regiunea Mării Negre. În acest mod, regiunea Mării Negre a devenit o prioritate pe agendele de securitate națională ale statelor occidentale, mai ales pe agenda Statelor Unite (Popilevski, 2019, p. 297).

În această parte ne vom concentra asupra implicațiilor strategice ale regiunii de la Marea Neagră, în contextul celor mai recente conflicte din zonă. În primul rând, putem enumera multiplele surse

¹ Mai 2022 (N.A.).

de insecuritate, printre care se numără: imigrația, terorismul, dezastrele ecologice, contrabanda cu droguri. Aceste aspect generează un areal complex de amenințări și vulnerabilități ale securității și coeziunii regionale. În al doilea rând, vor fi prezentate ambițiile de dominare, atât ale Federației Ruse, cât și ale NATO și ale UE. În timp ce Federația Rusă este dispusă să înceapă un război în Europa pentru a-și proiecta interesele și în flancul estic al NATO, respectiv a-și securiza monopolul asupra resurselor de gaze și petrol (Stronski, 2021), Alianța Nord-Atlantică depune, de asemenea, eforturi de a contrabalansa acțiunile Federației Ruse (Văduva, p. 5), tocmai pentru a putea preveni materializarea amenințărilor prezentate.

NATO depune eforturi pentru a-și îndeplini scopurile și a transforma Marea Neagră într-un scut consolidat de principii democratice și prosperitate economică, pentru asigurarea treptată a independenței energetice a statelor ce au ieșire la Marea Neagră. Astfel, conflictele înghețate ar avea șanse minime să reizbucnească și să destabilizeze întreaga regiune. Determinarea Moscovei de a împiedica acest scenariu este transpusă în acțiuni externe agresive și în folosirea unei mașini de propagandă pentru a dezinforma și destabiliza. Cu toate că statele democratice acționează pentru a îngradi tendințele imperialiste ale Federației Ruse, o reacție preventivă ar fi putut veni mai devreme din partea comunității internaționale, în special înainte de 2014. Răspunsul preventiv dorit era recunoașterea Ucrainei ca țară membră a NATO și transformarea ei într-o falie care să îngreuească agresiunea rusă. În schimb, Occidentul a încercat să mențină Ucraina într-o zonă neutră, o strategie ambițioasă, dar iluzorie, conform declarațiilor făcute de profesorul și expertul în studii strategice și de securitate John Mearsheimer. Este, totodată, important să ne reamintim Summitul de la București, din 2008, când statele membre ale NATO au declarat că intenționează să extindă Alianța și mai mult către estul Europei, pentru a cuprinde și Ucraina sau Georgia, de exemplu. Acea declarație a stârnit reacții puternice de anxietate din partea Moscovei, care s-a simțit amenințată, întrucât Alianța va ajunge să se extindă până la granițele ei (Mearsheimer, 2014, pp. 24-25), un raționament care a provocat multiplele evenimente ce au urmat, între care includem și războiul ruso-ucrainean din 2021-2022.

Analizând obiectiv arealul de amenințări prezente în Regiunea Mării Negre, o abordare eficientă ar fi includerea unui punct de vedere geografic, dar și economic.

NATO depune eforturi pentru a-și îndeplini scopurile și a transforma Marea Neagră într-un scut consolidat de principii democratice și prosperitate economică, pentru asigurarea treptată a independenței energetice a statelor ce au ieșire la Marea Neagră. Astfel, conflictele înghețate ar avea șanse minime să reizbucnească și să destabilizeze întreaga regiune. Determinarea Moscovei de a împiedica acest scenariu este transpusă în acțiuni externe agresive și în folosirea unei mașini de propagandă pentru a dezinforma și destabiliza.

Una dintre amenințările la adresa securității regionale persistă încă de la sfârșitul Războiului Rece, de când axa bipolară a fost înlocuită de dominanța clară a SUA. Dezmembrarea URSS și cea a Iugoslaviei au dat naștere multor state nou formate în Regiunea Extinsă a Mării Negre sau chiar a unor regiuni separatiste în cadrul statelor deja formate.

Una dintre amenințările la adresa securității regionale persistă încă de la sfârșitul Războiului Rece, de când axa bipolară a fost înlocuită de dominanța clară a SUA. Dezmembrarea URSS și cea a Iugoslaviei au dat naștere multor state nou formate în Regiunea Extinsă a Mării Negre sau chiar a unor regiuni separatiste în cadrul statelor deja formate. În acest mod, au apărut conflictele înghețate (Pință, 2005, p. 50). Astăzi, caracterul acestora este și mai complicat din cauza implicațiilor geografice și a vulnerabilității etnice și religioase care persistă. Conflictele din Transnistria (Republica Moldova), Osetia de Sud și Abhazia (Georgia), regiunea Nagorno-Karabakh (sursă de conflict între Azerbaidjan și Armenia, precum și conflictul *proxy* între Turcia și Federația Rusă), Cecenia și Donbas (Ucraina) și-au pus amprenta asupra geopoliticii din Regiunea Extinsă a Mării Negre, începând cu sfârșitul secolului al XX-lea (Crenganiș). Aflându-se în spațiul post-sovietic, conducerii de la Moscova îi vine greu să nu se implice, fiind atât de atașată de fostul prestigiu pe care îl avea Uniunea Sovietică. Președintele Vladimir Putin și-a afirmat fără rețineră intenția de a reconstrui fosta identitate a Federației Ruse, inclusiv fostele ei granițe (Putin, 2006). În definitiv, un teritoriu măcinat de conflicte violente și fragmentare politică este mult mai ușor de „*cucerit*”. Adoptând logica dezoltată de economistul politic Adam Smith – teoria alegerii raționale –, comportamentul Federației Ruse legat de conflictele înghețate atestă faptul că deciziile lui Putin de a interveni, stârni sau chiar „*dezgheța*” tensiunile din regiune sunt adoptate dintr-un raționament logic cauză-efect. Această ecuație a devenit vizibilă încă din 2008, când Federația Rusă a recunoscut independența Osetiei de Sud și a Abhaziei, generând probleme pentru guvernul Georgiei de a-și menține controlul *de jure* și *de facto* asupra teritoriilor (Dungaciu/Godzimirski, 2020, pp. 8-10). Conflictele înghețate și tensiunile dintre actorii nou apăruiți pe scena internațională se pot încadra în categoria vulnerabilităților de sistem (Văduva, p. 3).

O altă sursă de amenințare și destabilizare națională și regională este reprezentată de *migrație*, considerată atât o amenințare, cât și un instrument de presiune, după cum va fi prezentat mai târziu în legătură cu suportul acordat de Moscova conducerii de la Minsk. Regiunea Extinsă a Mării Negre este o falie strategică și o legătură între Occident, Orientul Mijlociu și Caucaz, fiind exploatată intens ca o rută către lumea civilizată ori de câte ori un conflict reizbucnea. Din cauza acestui rol,

fenomenul migrației ilegale s-a extins incontrollabil și este însoțit și de criminalitate crescută, terorism, crime transfrontaliere, contrabandă cu droguri și trafic de persoane. Având în vedere rigurozitatea controalelor naționale ce au fost la graniță, imigranții ilegali au început să exploateze ruta maritimă, venind din Africa, Orientul Mijlociu și Îndepărtat (Macuc, 2005, p. 123).

Trecând la o vulnerabilitate și mai proeminentă a regiunii Mării Negre, *terorismul* s-a extins masiv, deopotrivă în Europa și în statele occidentale, odată cu atacurile al-Qaeda asupra SUA. Din acel moment, terorismul nu mai era doar un fenomen izolat, ci a devenit o amenințare la adresa securității globale. Evoluția tehnologică este sinonimă cu fenomenul globalizării ce s-a declanșat din anii 2000, când teroriștii s-au dedicat scopului de a-și extinde cauza la nivel global. Motivația, tehnicile și mijloacele de comunicare ale organizațiilor teroriste s-au adaptat cerințelor impuse de secolul XXI. Așa-zisul „*cyber-jihad*” a fost perfecționat de organizațiile teroriste din Orientul Mijlociu (în special al-Qaeda) – dacă luăm în calcul faptul că arabii sunt specialiști recunoscuți în criptografie –, cu toate că acestea au fost reticente la început să utilizeze tehnologia dezvoltată de Occident (Atwan, pp. 122-125). De exemplu, ar fi fost imposibil pentru Marea Neagră, având în vedere și instabilitatea politică, să prevină transformarea într-o zonă prosperă pentru atacuri teroriste ce vizează economia din regiune prin întreruperea liniilor de aprovizionare (Luft/Korin, 2004, pp. 61-62). Astfel, crearea unui scut împotriva terorismului islamic în Marea Neagră a devenit o prioritate pentru comunitatea internațională (NATO și UE). Mediul volatil și instabil favorizează prezența diverselor tipuri de atacuri (Scriciu, 2005, p. 61).

Pentru a aduce discuția în prezent, am putea invoca terorismul radiologic și nuclear (Fenopetov/Lawlor et al., 2011, pp. 197-208), precum și frecvența atacurilor din Federația Rusă, Ucraina și diverse state occidentale. Shariat Jammāt a fost cea mai activă grupare teroristă ce a activat în Federația Rusă și Eurasia între anii 2007 și 2021, conform *Dragonfly Terrorism Tracker* (respectiv, calculelor IEP), publicat într-un briefing al Institutului pentru Economie și Pace, în martie 2022.

O altă sursă de insecuritate este reprezentată, în mod ironic, de oportunitățile economice oferite de resursele de hidrocarburi din Marea Neagră, motiv pentru care statele occidentale și Federația Rusă au interese economice în regiune (Anastasiu, 2019, p. 2). Evoluțiile

Evoluția tehnologică este sinonimă cu fenomenul globalizării ce s-a declanșat din anii 2000, când teroriștii s-au dedicat scopului de a-și extinde cauza la nivel global. Motivația, tehnicile și mijloacele de comunicare ale organizațiilor teroriste s-au adaptat cerințelor impuse de secolul XXI. Așa-zisul „cyber-jihad” a fost perfecționat de organizațiile teroriste din Orientul Mijlociu (în special al-Qaeda), cu toate că acestea au fost reticente la început să utilizeze tehnologia dezvoltată de Occident.

Parteneriatele bilaterale ale NATO cu partenerii pentru pace susțin logica organizării unei rețele de securitate și stabilitate în Marea Neagră. Organizația pentru Cooperare Economică a Mării Neagre este o inițiativă multilaterală, fondată în 1999, având implicații politice și economice.

geologice din bazinul Mării Negre au condus la crearea unei surse de petrol la care statele cu ieșire la Marea Neagră au acces direct (România, Ucraina, Federația Rusă și Turcia). Astfel, tensiunile din regiune și eforturile de a obține monopol asupra resurselor nu sunt iraționale. Expansiunea NATO către estul Europei devine o acțiune și mai amenințătoare pentru Moscova. Aceste tensiuni sunt, de asemenea, provocări la adresa securității ecologice a Mării Negre din cauza gradului ridicat de poluare de la gurile Dunării și Marea Azov. Cu cât gradul de exploatare a resurselor este mai ridicat, cu atât mai probabilă este dezechilibrarea balanței ecologice. Având în vedere eforturile făcute pentru a preveni o astfel de situație nefericită, Uniunea Europeană și-a dedicat o parte însemnată din fonduri și acțiuni pentru a reduce poluarea în regiune, dar, pentru a avea acces direct la Marea Neagră, mecanismul de *enlargement* trebuie să fie încă o dată activat, fapt ce provoacă un sentiment profund de anxietate pentru Federația Rusă. Marea Neagră compune o rețea complexă de interese care concurează pentru supremație, realitate ce atestă rolul strategic al Regiunii Extinse a Mării Negre.

Pentru a-și proteja interesele în regiune, comunitatea occidentală și Federația Rusă au apelat fiecare la diverse mijloace în ultimul secol. Este vorba despre implementarea unor mecanisme de cooperare reziliente între țările democratice, precum „*Inițiativa de Apărare a Granițelor*” din 2004, propusă de România, cu scopul de a preveni proliferarea armelor de distrugere în masă. Parteneriatele bilaterale ale NATO cu *partenerii pentru pace* susțin logica organizării unei rețele de securitate și stabilitate în Marea Neagră. Organizația pentru Cooperare Economică a Mării Neagre este o inițiativă multilaterală, fondată în 1999, având implicații politice și economice. ONG-ul românesc *Black Sea Forum* a fost creat în 2008 de către FOND – Federația organizațiilor neguvernamentale pentru dezvoltare din România – și are ca scop promovarea cooperării extinse în cadrul societății civile în ceea ce privește vulnerabilitățile asociate cu regiunea Mării Negre. Mai departe, una dintre cele mai importante inițiative se referă la existența programului Forța Navală pentru Marea Neagră sau BLACKSEAFOR, creat în 2001 de către Turcia, cu ajutorul României, Ucrainei, Georgiei, Bulgariei și Federației Ruse. Scopul se referă la creșterea interoperabilității forțelor navale ale statelor membre (Mureșean, 2005, p. 221).

Pe de altă parte, Federația Rusă și-a menținut o atitudine sceptică și chiar iritată față de ambiția NATO și a UE de a-și întări cooperarea, întrucât interferează direct cu ambiția președintelui Vladimir Putin de a „resuscita” prestigiul deținut odată de către Uniunea Sovietică. Putem afirma că sfera de influență a Federației Ruse se micșora, iar acest fapt a motivat acțiunile agresive ale Moscovei. Războiul ruso-georgian din 2008, anexarea Crimeei din 2014 și Războiul ruso-ucrainean din 2021-2022, care este încă în desfășurare, sunt dovada riscurilor pe care Moscova și le asumă pentru a preveni comunitatea euroatlantică de a se extinde în Marea Neagră. Prin suportul acordat separatiștilor ruși, Kremlinul și-a demonstrat indiferența față de autonomia teritorială a țărilor foste sovietice și chiar a utilizat extensiv o retorică bazată pe convingerea că aceste state nu au istorie ca state independente (Putin, 2022). Declarațiile făcute de oficialii NATO și ai UE au transmis realitatea mediului volatil și instabil de securitate pe care Federația Rusă l-a creat recent și au îndemnat către cooperare suplimentară de-a lungul întregului continent (Borrell, 2022).

Încă de la începutul secolului XXI, regiunea Mării Negre s-a dezis de caracterul său neutru, însușindu-și, mai degrabă, statutul de pivot geopolitic, esențial pentru a menține securitatea pe continent și a preveni arealul complex de amenințări și vulnerabilități care pot produce evenimente neprevăzute. Marea Neagră a căpătat, astfel, rolul istoric de indicator al securității pe continent (Popilevski, p. 300).

BELARUS – CEL MAI VECHI ALIAT ȘI PRIETEN AL FEDERAȚIEI RUSE

Dacă ne referim la un stat care a arătat loialitate Federației Ruse și care a susținut și oferit asistență ambițiilor de politică externă ale Moscovei de-a lungul timpului, încă din momentul dizolvării Uniunii Sovietice, acela este Belarus. Legăturile sale cu Moscova se bazează pe două aspecte, în plus față de relația apropiată dintre Vladimir Putin și Alexander Lukashenko, ce datează din momentul în care Lukashenko a devenit președinte, în 1994. O astfel de expresie a loialității a ajuns să fie vizibilă treptat și în domeniul militar, cel mai recent exemplu fiind decizia Moscovei de a invada Ucraina sau războiul ruso-ucrainean din 2021-2022. Teritoriul bielorus a servit drept zonă de tranzit (pentru armament greu și personal militar) sau pentru depozitarea armamentului rusesc, punct de lansare al rachetelor balistice și coridor

**GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ**

Încă de la începutul secolului XXI, regiunea Mării Negre s-a dezis de caracterul său neutru, însușindu-și, mai degrabă, statutul de pivot geopolitic, esențial pentru a menține securitatea pe continent și a preveni arealul complex de amenințări și vulnerabilități care pot produce evenimente neprevăzute. Marea Neagră a căpătat, astfel, rolul istoric de indicator al securității pe continent.

România a încercat să se reorienteze către alți exportatori de gaze naturale, precum Qatar, Azerbaidjan, SUA, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite. O asemenea atitudine a provocat reacții negative din partea Rusiei, dar și o anxietate suplimentară, căci, dacă ar fi să își piardă avantajul economic/energetic asupra statelor europene, pretențiile sale de monopol în regiunea Mării Negre ar deveni irelevante.

aerian. Acest aspect a atras șirul de sancțiuni impuse de UE guvernului de la Minsk, conform declarațiilor Înalțului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate (Borrell, 2022).

Trecând la dimensiunile de care parteneriatul dintre Rusia și Belarus dispune, mai întâi este vorba despre cooperarea economică în domeniul energiei, întrucât Belarus acționează ca intermediar între Federația Rusă și alte state europene în ceea ce privește exportul de resurse. În mod similar, Federația Rusă reprezintă o piață de export pentru produse de manufactură ce vin din Belarus. Moscova este cel mai de încredere partener de export al Belarusului în ceea ce privește exportul de gaze și petrol, întrucât 15% din PIB-ul bielorus se referă la exporturi venite din Moscova (Coes, 2021). Avansând acest argument, relația Rusia-Belarus este cu atât mai importantă, cu cât interesele economice și energetice în Regiunea Extinsă a Mării Negre – rute de comerț pentru conducte și linii de transport pentru energie – primează (Derman, 2021). Ambiția de a deveni unicul exportator de energie din Europa nu este un secret și a devenit vizibilă în momentul în care Rusia și-a extins conexiunile energetice în Balcani (Macedonia de Nord, Bulgaria și Serbia). În ciuda acestui fapt, avantajul economic deținut de Rusia în Marea Neagră este afectat de acțiunile UE în vederea atingerii performanței unei comunități cu zero emisii de carbon până în 2050 și încheierii unor înțelegeri cu alți actori decât Rusia, precum Azerbaidjan (Stronski, 2021). Anumite state europene au început să ia și ele în considerare potențiale alternative, având în vedere conflictul ruso-ucrainean declanșat la sfârșitul lunii februarie 2022. De exemplu, România a încercat să se reorienteze către alți exportatori de gaze naturale, precum Qatar, Azerbaidjan, SUA, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite. O asemenea atitudine a provocat reacții negative din partea Rusiei, dar și o anxietate suplimentară, căci, dacă ar fi să își piardă avantajul economic/energetic asupra statelor europene, pretențiile sale de monopol în regiunea Mării Negre ar deveni irelevante. Acest scenariu va impacta puternic și economia bielorusă, întrucât cea mai importantă conductă ce provine din Rusia și transportă resurse către restul Europei traversează Belarus. Mai mult decât atât, având în vedere că CEE/Comunitatea Economică Europeană a fost creată pentru a avansa ideea de integrare economică în Europa, Rusia și Belarus au încercat să afirme că omologul CEE – Uniunea Economică Eurasiatică/UEE – este superior și avansat, conform declarațiilor făcute de ministrul

de externe al Republicii Belarus. Tratatul în baza căruia a fost creată UEE a fost semnat în 2014 de Rusia, Belarus și Kazahstan.

În al doilea rând, parteneriatul ruso-bielorus se bazează și pe un considerent politic, în special în lumina tensiunilor care s-au amplificat constant între Minsk și UE începând cu 2020. Vocea societății civile a fost oprimată, iar o serie de arestări au fost demarate ilegal împotriva opozițiilor regimului din Belarus care condamnău fraudă prin care Lukashenko a câștigat alegerile. În plus, violența de gen atinsese cote îngrijorătoare, iar principiul statului de drept a fost violat de multiple ori. UE a impus al cincilea pachet de sancțiuni în decembrie 2021, din cauza acțiunilor de instrumentalizare a migranților, pentru a pune presiune asupra granițelor Uniunii Europene, acțiune susținută de către Moscova.

Utilizarea migranților în calitate de „arme hibride” a servit ca răspuns la sancțiunile UE ce au destabilizat economic Republica Belarus. Cel mai recent exemplu se referă la criza migranților din 2021-2022, de la granița Belarus-UE, un mod prin care conducerea de la Minsk și-a dezvoltat preferința pentru tacticile de război hibrid. În iulie 2021, Alexander Lukashenko a amenințat să destabilizeze blocul european prin facilitarea valurilor necontrolate de migranți, printre care s-au numărat automat și criminali, traficanți de droguri și persoane care veneau din Orientul Mijlociu și încercau să treacă ilegal în țările membre ale UE. În acest mod, au fost activate multiple surse de vulnerabilitate la adresa securității europene. Belarus s-a îndepărtat din ce în ce mai mult de șansa de a face o tranziție către modelul de democrație promovat de către statele occidentale și a preferat scenariul periculos în care Rusia este singurul său partener politic și economic în regiune. Evenimentele recente demonstrează că relațiile dintre UE și Belarus au doar potențialul de a se înrăutăți, iar suportul acordat deciziei președintelui Putin de a invada Ucraina și susținerea pentru strategia Moscovei de a utiliza o abordare de tip „dezbină și cucerește” în Marea Neagră confirmă acest lucru (Riehle, 2022, p. 62).

Utilizarea migranților în calitate de „arme hibride” a servit ca răspuns la sancțiunile UE ce au destabilizat economic Republica Belarus. Cel mai recent exemplu se referă la criza migranților din 2021-2022, de la granița Belarus-UE, un mod prin care conducerea de la Minsk și-a dezvoltat preferința pentru tacticile de război hibrid.

FAKE NEWS – ARMA HIBRIDĂ PREFERATĂ A FEDERAȚIEI RUSE

Să construiești o retorică în care Federația Rusă este prezentată ca un actor indispensabil în relațiile internaționale necesită abilități de disimulare, dar și dezinformare și *fake news*. Moscova a depus eforturi considerabile în acest sens în ultimii ani și cel mai vizibil

Atacurile cibernetice au potențialul de a leza profund integritatea sistemelor de informații prin frecvența și intensitatea de care dispun. De exemplu, printre cerințele specifice ale Armatei Române în vederea îndeplinirii obiectivelor de securitate se numără și achiziția unor sisteme tehnologice și de comunicare performante și reziliente, în linie cu cele cu care operează NATO și UE.

În ultimele luni, prin construirea unei realități alternative sau chiar paralele faptelor reale care au loc în războiul din Ucraina. Conflictul armat care a ucis sute de soldați de ambele părți și care a condus la evacuarea mai multor orașe din Ucraina devastate de bombe este prezentat ca o simplă operațiune militară externă în mass-media rusă (Gessen, 2022). Populația rusă se află în izolare din punct de vedere al informațiilor care ajung la ea, Kremlinul având mare grijă să cenzureze sursele neprietenoase cu regimul. Atât comunitatea internațională, cât și cetățenii din Ucraina și alte state membre ale NATO și ale UE s-au mobilizat pentru a exporta informații reale cetățenilor ruși (Wollaccott, 2022). Astfel, nu există niciun dubiu că *fake news*, disimularea și dezinformarea au rămas tactici preferate de război hibrid pentru Federația Rusă, utilizate pentru a manipula și a influența opinia publică.

Înainte de a explora tacticile Federației Ruse în actualul război din Ucraina, este nevoie să prezentăm un cadru teoretic al celei mai noi amenințări în materie de securitate națională – *fake-news*. Tehnica războiului hibrid a fost utilizată atât de mult de autoritățile ruse, încât chiar semnificația termenului și-a pierdut specificitatea și a ajuns să fie folosit pentru a descrie orice interacțiune dintre Federația Rusă și alt stat (Kofman, 2016).

Întrucât se numără printre cele mai complexe amenințări ale securității naționale, atacurile cibernetice au potențialul de a leza profund integritatea sistemelor de informații prin frecvența și intensitatea de care dispun. De exemplu, printre cerințele specifice ale Armatei Române în vederea îndeplinirii obiectivelor de securitate se numără și achiziția unor sisteme tehnologice și de comunicare performante și reziliente, în linie cu cele cu care operează NATO și UE. Logica din spate se bazează pe consolidarea unui sistem informațional integrat pe întreg continentul. Astfel de sisteme sunt utilizate îndeosebi pentru a anticipa evenimente neprevăzute ce ar putea lua prin surprindere autoritățile române, conform Agendei de Securitate Națională 2021. *Fake news* ar putea fi chiar instrumentalizate pentru a induce în eroare inamicul, în așa fel încât acesta să nu își poată da seama de intențiile combatantului. Acest scenariu compune o parte importantă din strategia de război hibrid a Rusiei. *Fake news* constituie o dimensiune superioară dezinformării, pentru că implică alterarea calitativă a informațiilor, păstrând însă anumite părți de adevăr. O astfel de logică aplicată în sectorul mass-mediei se numește „*hybrid media system*” (Lesenciuc, 2021, p. 8).

Judecând din perspectiva Federației Ruse, care dorește să oprească cu orice preț lărgirea NATO înspre partea de est a Europei și să constrângă statele europene să devină aliați, tendințele expansioniste ale Rusiei confirmă faptul că politica externă aplicată de Moscova se încadrează în „doctrina Primakov”, dezvoltată de fostul prim-ministru și ministru de externe Evgheni Primakov. Doctrina simbolizează, într-o anumită măsură, reînnoirea raportului de forțe bipolar al Războiului Rece. Federația Rusă poate fi considerată, începând cu anii '90, o putere revizionistă care respinge *statu-quo*ul dominat de SUA, ca unică putere globală.

„Doctrina Primakov” a fost extrem de vizibilă în războiul ruso-georgian din 2008, în timpul invadării Crimeei în 2014 și al invadării Ucrainei în 2021-2022. Ofensiva militară este însoțită de tactici de război hibrid ce au ca scop destabilizarea sistemului național al țării agresate, pentru a deveni pe cât de vulnerabil, pe atât de ușor de controlat (Rumer, 2019, *pass.*). Un alt indicator al aplicării doctrinei de politică externă este nivelul cu care sunt asumate riscurile calculate. Doar prin pronunțarea sintagmei *arme nucleare* se creează panică și haos, iar portretizarea Federației Ruse ca o superputere nucleară de neînving este un mecanism de manipulare a opiniei publice și de a induce frică adversarului (Podvig, 2018, *pass.*)

Federația Rusă a apelat la tehnica războiului hibrid în 2008, în războiul împotriva Georgiei, și a utilizat extensiv dezinformarea, *fake news* și atacurile cibernetice în regiunea separatistă a Osetiei de Sud. În ciuda acestui fapt, tot ofensiva militară s-a dovedit factorul decisiv, în timp ce tehnicile hibride au avut o relevanță mai mult secundară. Frank G. Hoffman definește noțiunea de „amenințare hibridă” astfel: „Un mix de tactici de război convenționale, tactici neregulate, terorism și comportament criminal proiectate special, ținând cont de profilul adversarului și destinate atingerii obiectivelor politice” (Hoffman, 2014). Federația Rusă s-a folosit de multiple metode de dezinformare și *fake news* pentru a manipula guvernul Georgiei și populația. Toate metodele folosite au urmărit logica retoricii anti-Occident. În „Raportul amenințărilor globale efectuat de comunitatea de intelligence a SUA” și publicat de Comitetul de Servicii Armate al Senatului în 2016, a fost menționată eficiența propagandei ruse.

Situația nu a arătat deloc diferit în Ucraina, în 2014, și nici la momentul actual. În 2014, tacticile de război hibrid au fost utilizate

Politica externă aplicată de Moscova se încadrează în „doctrina Primakov”, dezvoltată de fostul prim-ministru și ministru de externe Evgheni Primakov. Doctrina simbolizează, într-o anumită măsură, reînnoirea raportului de forțe bipolar al Războiului Rece. Federația Rusă poate fi considerată, începând cu anii '90, o putere revizionistă care respinge statu-quo-ul dominat de SUA, ca unică putere globală.

În 2014, când Federația Rusă a fost confruntată și criticată pentru prezența militară în regiune, oficialii ruși au răspândit informații false potrivit cărora, de fapt, trupele rusești ar fi confiscat arme de la ucraineni. Chiar și după un acord temporar de pace, forțele rusești au continuat să utilizeze tactici hibride, pentru a destabiliza Ucraina, astfel transformând țara într-un real studiu de caz pentru tehnica hibridă a Moscovei. Prin antagonizarea guvernului pro-european din Ucraina chiar în fața populației, Federația Rusă cultiva sentimente de neîncredere și suspiciune.

pentru a preveni și întârzia un răspuns din partea autorităților ucrainene, fără a fi necesară o intervenție militară (Nilsson, 2018, p. 20). O altă tactică hibridă a constat în suportul constant și colaborarea cu forțele separatiste pro-ruse din Ucraina, pentru a crea o realitate alternativă, în care autoritățile ucrainene erau prezentate ca fiind antagonistul (Darczewska, 2014). După „Revoluția Euromaidan” din 2014, au avut loc alegeri prezidențiale ce s-au încheiat cu victoria lui Petro Poroșenko. Strategia lui Putin a fost să transmită informații conform cărora noua conducere are legături fasciste și se confruntă cu probleme de corupție. La acea dată, Poroșenko făcea demersuri importante pentru a integra, eventual, Ucraina în blocul european, acțiune ce a provocat reacții agresive din partea Moscovei, care a ocupat Crimeea în aceeași perioadă, alături de orașul federal Sevastopol, în timp ce a consolidat prezența militară în zonă.

În 2014, când Federația Rusă a fost confruntată și criticată pentru prezența militară în regiune, oficialii ruși au răspândit informații false potrivit cărora, de fapt, trupele rusești ar fi confiscat arme de la ucraineni (Zarembko, Solodkyi, 2021). Chiar și după un acord temporar de pace, forțele rusești au continuat să utilizeze tactici hibride, pentru a destabiliza Ucraina, astfel transformând țara într-un real studiu de caz pentru tehnica hibridă a Moscovei. Prin antagonizarea guvernului pro-european din Ucraina chiar în fața populației, Federația Rusă cultiva sentimente de neîncredere și suspiciune.

Un exemplu de atac hibrid este reprezentat de cele peste 300 de atacuri cibernetice împotriva Ucrainei înregistrate doar în 2018, conform estimărilor făcute de către Serviciile de Securitate din Ucraina. În contextul alegerilor prezidențiale din 2019, o analiză a *Internews Ukraine* a descoperit acțiunile de portretizare a celor doi candidați pro-europeni la președinție – Volodimir Zelensky și Petro Poroșenko – într-un mod exclusiv negativ de către rețeaua socială rusă *Vkontakte* (Ib.).

Invadarea Ucrainei, care a început în februarie 2022, a fost motivată în declarațiile oficiale utilizând informații false. Vladimir Putin și-a apărat decizia prin susținerea faptului că Federația Rusă este actorul aflat în defensivă în acest moment, iar acțiunile sale sunt doar preventive. Argumentul principal susținea că Moscova nu se mai simte în siguranță în proximitatea Ucrainei, fiind pusă mereu sub presiune. Președintele rus a descris invazia ca pe o simplă „operațiune militară externă”, inducând populația rusă în eroare prin construirea unei

retorici bazate pe fapte inexistente. Discursul politic al Moscovei se axează pe trei termeni-cheie: demilitarizare, denazificare și genocid, scopul clar din spatele deciziei de a utiliza termeni cu o încărcătura istorică semnificativă fiind de a construi o imagine agresivă regimului din Ucraina.

Președintele Putin se bazează pe dezinformare și *fake news* în actuala criză, în timp ce avansează prin cucerirea orașelor în Ucraina. Nu ar fi deplasat nici dacă am afirma că valul de refugiați ce a survenit în urma atacurilor armate și care caută adăpost și găzduire în statele membre ale UE deservește obiectivelor militare externe ale Federației Ruse. Importanța geografică a regiunii îl ține motivat pe Vladimir Putin să-și continue planul de a ocupa toate posturile strategice de la malul Mării Negre. Conflictul armat nu s-a încheiat încă printr-un armistițiu și rămâne de văzut dacă sancțiunile economice impuse de UE și SUA vor determina cercul de oameni apropiați lui Putin să dorească oprirea agresiunilor. Condițiile impuse de Federația Rusă pentru a se retrage includ menținerea statutului de neutralitate a Ucrainei și oprirea demersurilor de aderare la UE, fapt ce ar submina direct suveranitatea externă a țării – abilitatea de a decide parcursul extern fără niciun fel de influență din partea altui stat –, ca și dorința populației și a actualului guvern de a face parte din comunitatea europeană.

CONCLUZII

Din momentul dezmembrării Uniunii Sovietice în 1991 și al preluării mandatului de președinte al Federației Ruse de către Vladimir Putin, politica externă s-a axat pe direcții clare ce relevă importanța strategică a regiunii Mării Negre. Însă, pentru a-și putea extinde influența și mai mult în direcția flancului estic al NATO, Federația Rusă trebuie să împiedice orice inițiativă de aderare a statelor aflate sub influența Moscovei la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană.

Un alt aspect-cheie pe agenda Federației Ruse este reconstruirea prestigiului pe care l-a deținut Uniunea Sovietică, scop ce legitimizează, din perspectiva Kremlinului, invadarea anumitor state în prezent suverane și utilizarea extinsă a tacticilor de război hibrid. Printre cele mai intens folosite se numără instrumentalizarea migranților, dezinformarea și *fake news*. Într-adevăr, datorită acestor metode utilizate în ultimii ani, regiunea euroatlantică s-a familiarizat cu tensiuni constante ce vin din partea Moscovei, dar declanșarea unei ofensive militare în Ucraina

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Președintele Putin se bazează pe dezinformare și fake news în actuala criză, în timp ce avansează prin cucerirea orașelor în Ucraina. Importanța geografică a regiunii îl ține motivat pe Vladimir Putin să-și continue planul de a ocupa toate posturile strategice de la malul Mării Negre. Conflictul armat nu s-a încheiat încă printr-un armistițiu și rămâne de văzut dacă sancțiunile economice impuse de UE și SUA vor determina cercul de oameni apropiați lui Putin să dorească oprirea agresiunilor.

Regiunea Mării Negre este un punct istoric de convergență între mai multe culturi și națiuni din diferite zone geografice, cu implicații economice și de securitate. Instabilitatea din regiune (determinată de conflicte înghețate, atacuri cibernetice, terorism etc.) compune mediul perfect pentru ca Federația Rusă să își exporte influența și chiar să controleze întreaga regiune în timp, un obiectiv ce a fost mai mult decât vizibil în ultimii ani.

a luat prin surprindere întreg blocul european. Din această perspectivă, decizia Federației Ruse de a invada Ucraina poate fi considerată mai degrabă un „*rinocer gri*” (un eveniment cu o probabilitate mare de a se întâmpla, dar subestimat) decât o „*lebădă neagră*” (eveniment neașteptat) (Monaghan, 2022, p. 8).

Regiunea Mării Negre este un punct istoric de convergență între mai multe culturi și națiuni din diferite zone geografice, cu implicații economice și de securitate. Instabilitatea din regiune (determinată de conflicte înghețate, atacuri cibernetice, terorism etc.) compune mediul perfect pentru ca Federația Rusă să își exporte influența și chiar să controleze întreaga regiune în timp, un obiectiv ce a fost mai mult decât vizibil în ultimii ani.

Cazul Republicii Belarus, cel mai longeviv aliat și prieten al Federației Ruse în regiunea Mării Negre, demonstrează nivelul până la care pot merge ambițiile Moscovei pentru a influența procesul decizional din alte state și a destabiliza Uniunea Europeană prin instrumentalizarea migranților în vederea exercitării de presiune asupra granițelor UE, după cum s-a arătat în cazul Poloniei. Mai mult decât atât, utilizarea masivă a dezinformării și *fake news* în cazul războiului ruso-ucrainean din 2008 și al anexării Crimeei în 2014 urmează logica clasică „*divide et impera*”.

Cea mai recentă desfășurare de forțe are loc în Ucraina (conflictul din 2021-2022), stat invadat de trupele rusești în februarie 2022. Conflictul a generat o criză de securitate, politică, umanitară și economică, având un ecou puternic în toată regiunea Mării Negre. Logica ce ghidează acțiunile Federației Ruse este aceeași, indicând, astfel, consistență în politica sa externă. Evenimentele recente demonstrează afinitatea conducerii de la Moscova pentru tacticile de război hibrid ce au fost aplicate, de această dată, pentru a destabiliza procesul decizional de la Kiev.

BIBLIOGRAFIE:

1. Atanasiu, N. (aprilie 2019). *Hidrocarburile din Marea Neagră – între provocări și riscuri*. Research Gate. (PDF), researchgate.net, accesat la 21 martie 2022.
2. Atwan, A.B. (2006). *The Secret History of al-Qa'ida*, Saqi Books.
3. Borger, J., Walker, S., Sabbagh, D. (3 februarie 2022). *Russia plans 'very graphic' fake video as pretext for Ukraine invasion*. US claims. În *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/03/ukraine-russia-fake-attack-video-us-claims>, accesat la 15 mai 2022.

4. Buzan, B. (2014). *Popoarele, Statele și Frica* (ediția a doua). Editura Cartier.
5. Coes, P. (8 octombrie 2021). *Examining Belarus' Growing Reliance on Russia*. Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2021/10/examining-belarus-growing-reliance-on-russia/>, accesat la 17 mai 2022.
6. Crenganiș, A.M. *Conflictele înghețate din Zona Extinsă a Mării Negre*. Casa Mării Negre, https://www.casamariinegre.ro/studii/geopolitica/110/conflictele-inghetate-din-zona-extinsa-a-marii-negre#_ftn1, accesat la 17 mai 2022.
7. Darczewska, J. (22 mai 2014). „*The Anatomy of Russian Information Warfare: The Crimean Operation, A Case Study*”. Warsaw: Centre for Eastern Studies, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2014-05-22/anatomy-russian-information-warfare-crimean-operation-a-case-study>, accesat la 22 mai 2022.
8. Derman, G.S. (10 iulie 2021). *Growing strategic competition in Black Sea and threat of war*. Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-growing-strategic-competition-in-black-sea-and-threat-of-war/2300473>, accesat la 17 mai 2022.
9. Dungaciu, D., Godzimirski, J. (2020). *Russia and the Frozen Conflicts in the Black Sea Region-Policy Brief*. New Strategy Center. Norwegian Institute of International Affairs, <https://www.newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2019/11/FLANKS-Policy-Brief-Russia-and-Frozen-Conflicts-in-the-Black-Sea-Region.pdf>, accesat la 22 mai 2022.
10. Fenopetov, V., Lawlor, B., Japaridze, T., Tsantoulis Y. & Schmid, A.P. (2011). *New Security Threats – Old Security Architecture and Mind-Sets: Countering the Threat of Radiological and Nuclear Terrorism in the Black Sea Region*. American Foreign Policy Interests, nr. 33(5), doi: 10.1080/10803920.2011.620510.
11. Gessen, M. (1 martie 2022). *How Putin wants Russians to see the war in Ukraine*. The New Yorker, <https://www.newyorker.com/news/dispatch/how-putin-wants-russians-to-see-the-war-in-ukraine>, accesat la 22 mai 2022.
12. Hoffman, F.G. (28 iulie 2014). „*On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats*”. War on the Rocks, <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>, accesat la 17 mai 2022.
13. Kirby, P. (30 martie 2022). *Why has Russia invaded Ukraine and what does Putin want?* BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589>, accesat la 22 mai 2022.
14. Kofman, M. (11 martie 2016). „*Russian Hybrid Warfare and other Dark Arts*”. War on the Rocks, <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>, accesat la 17 mai 2022.
15. Lesenciuc, A. (2021). *Fake News ca formă a agresiunii hibride în mediul militar*. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 1/2021, https://gmr.mapn.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/arhiva%20GMR/2021%20gmr/1/GMR-1_2021.pdf, accesat la 22 mai 2022.

16. Luft, G., Korin, A. (2004). *Terrorism Goes to Sea*. În *Foreign Affairs*, 83(6), 61-71, <https://doi.org/10.2307/20034137>, accesat la 22 mai 2022.
17. Macuc, M. (2005). *Securitatea în Regiunea Mării Negre. Oportunități, riscuri existente, direcții posibile de acțiune*. Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre: a V-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice: București, 21-22 noiembrie 2005, Universitatea Națională de Apărare. Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, https://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/securitate_stabilitate_bazinul_marii_negre2005.pdf, accesat la 12 mai 2022.
18. Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics* (ediția I). New York: Norton.
19. Mitran, A. (2007). *Securitatea în Regiunea Extinsă a Mării Negre*, teză de doctorat nepublicată, http://www.cpc-ew.ro/pdfs/securitatea_in_regiunea_mn.pdf, accesat la 17 mai 2022.
20. Monaghan, A. (martie 2022). *Victory, Defeat, and Russian Ways in War*. Kennan Cable 75. Wilson Center, <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no-75-victory-defeat-and-russian-ways-war>, accesat la 17 mai 2022.
21. Mureșean, M. (2005). *Confluente și parteneriate la Marea Neagră*. Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre: a V-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice. București, 21-22 noiembrie 2005: Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, https://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/securitate_stabilitate_bazinul_marii_negre2005.pdf, accesat la 22 mai 2022.
22. Nilsson, N. (ianuarie 2018). *Russian Hybrid Tactics in Georgia*. Central Asia-Caucasus Institute. Silk Road Studies Program, https://silkkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2018_01_Nilsson_Hybrid.pdf, accesat la 12 mai 2022.
23. Pință, F. (2005). *Actualitatea securității în Regiunea Mării Negre*. Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre: a V-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice: București, 21-22 noiembrie 2005, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, https://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/securitate_stabilitate_bazinul_marii_negre2005.pdf, accesat la 17 mai 2022.
24. Podvig, P. (2018). „*Russia’s Current Nuclear Modernization and Arms Control*”. În *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 1(2), <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/25751654.2018.1526629?scroll=top&needAccess=true>, accesat la 22 mai 2022.
25. Popilevschi, D. (17 mai 2019). *Securitatea în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Teoria și practica administrării publice*, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/297-301_1.pdf, accesat la 17 mai 2022.
26. Riehle, K. (31 ianuarie 2022). *Information Power and Russia’s National Security Objectives*. În *The Journal of Intelligence, Conflict, and Warfare*, 4 (3), <https://doi.org/10.21810/jicw.v4i3.3791>, accesat la 22 mai 2022.

27. Rumer, E. (iunie 2019). *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*. Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254>, accesat la 20 mai 2022.
28. Scriciu, L. (2005). *Marea Neagră în contextul geopolitic actual*. Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre: a V-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice: București, 21-22 noiembrie 2005: Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, https://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/securitate_stabilitate_bazinul_marii_negre2005.pdf, accesat la 17 mai 2022.
29. Stronski, P. (20 mai 2021). *What is Russia Doing in the Black Sea?* Carnegie Endowment for International Peace, <https://carnegieendowment.org/2021/05/20/what-is-russia-doing-in-black-sea-pub-84549>, accesat la 17 mai 2022.
30. Tsereteli, M. (24 ianuarie 2022). *How Prosperity Through Connectivity Battles Russia in the Borderlands*. The Center for European Policy Analysis (CEPA), <https://cepa.org/how-prosperity-through-connectivity-battles-russia-in-the-borderlands/>, accesat la 17 mai 2022.
31. Văduva, Gh. (2010). *Marea Neagră – falie sau sinapsă strategică?* București: Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare, <https://iss.ucdc.ro/studii-pdf/Marea%20Neagra%20falie%20sau%20sinapsa%20strategica.pdf>, accesat la 12 mai 2022.
32. Woollacott, E. (2 martie 2022). *How Restaurant Reviews And Tinder Profiles Are Countering Russian Misinformation*. În *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/emmawoollacott/2022/03/02/how-restaurant-reviews-and-tinder-profiles-are-countering-russian-misinformation/>, accesat la 22 mai 2022.
33. Zarembo, K., Solodkyy, S. (29 ianuarie 2021). *The Evolution of Russian Hybrid Warfare: the case of Ukraine*. The Center for European Policy Analysis, <https://cepa.org/the-evolution-of-russian-hybrid-warfare-ukraine/>, accesat la 22 mai 2022.
34. *Russian aggression against Ukraine: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the EP plenary*. (1 martie 2022). European External Action Service, https://www.eeas.europa.eu/eeas/russian-aggression-against-ukraine-speech-high-representativevice-president-josep-borrell-ep_en, accesat la 12 mai 2022.

